

УДК 811.11'42

**МОВЛЕННЄВА ПОВЕДІНКА ІДЕАЛІЗОВАНОГО ЧОЛОВІКА
В РОМАНАХ БРИТАНСЬКИХ ПИСЬМЕННИЦЬ:
ОСНОВНІ ЗМІНИ У ДІАХРОНІЇ**

О.О. Гужва (Харків)

Статтю присвячено викладенню результатів вивчення основних змін, що їх зазнала мовленнєва поведінка ідеалізованого чоловіка, створеного британськими письменницями Джейн Остін та Хелен Філдінг. Ідеальний чоловік як мовна особистість – це представник британського соціуму відповідного історичного періоду, початку ХІХ ст. та кінця ХХ ст., чії позитивні якості і переваги свідомо перебільшуються авторками і сприймаються читачами як щось досконале. Проведено аналіз вербального рівня вказаної мовної особистості, а саме наявні в її дискурсі стратегії позитивної та негативної увічливості. Встановлено, що провідною для героя романів ХІХ ст. є стратегія віддалення й ухильності, у той час як ідеальний герой ХХ ст. переважно уживає стратегію зближення та переважної орієнтації на інтереси, бажання та потреби своєї співрозмовниці. Таким чином, дослідження змін пріоритетів комунікативної поведінки дозволяє виявити динаміку змін загальної тенденції сприйняття ідеалізованої особистості чоловіка представницями британської лінгвокультурної спільноти. За перспективу подальших розвідок обрано аналіз усіх стратегій увічливості, наявних у дискурсі ідеального чоловіка, що буде сприяти створенню максимально точного портрету досліджуваної ідеалізованої мовної особистості в діахронії.

Ключові слова: дискурс, ідеальна особистість, комунікативна стратегія, мовленнєва поведінка, негативна увічливість, позитивна увічливість.

Гужва О.А. Речевое поведение идеализированного мужчины в романах британских писательниц: основные изменения в диахронии. Статья посвящена изложению результатов изучения основных изменений, которые претерпело речевое поведение идеализированного мужчины, созданного британскими писательницами Джейн Остин и Хелен Филдинг. Идеальный мужчина как языковая личность – это представитель британского социума соответствующего исторического периода, начала ХІХ в. и конца ХХ в., чьи достоинства и преимущества сознательно преувеличиваются авторами и воспринимаются читателями как нечто совершенное. Проведен анализ вербального уровня указанной языковой личности, а именно имеющиеся в ее дискурсе стратегии позитивной и негативной вежливости. Установлено, что ведущей чертой для героя романов ХІХ в. является стратегия отдаления и уклончивости, в то время как идеальный герой ХХ в. в основном задействует стратегию сближения и преимущественной ориентации на интересы, желания и потребности своей собеседницы. Таким образом, исследование изменений приоритетов коммуникативного поведения позволяет выявить динамику изменений общей тенденции восприятия идеализированной личности мужчины представительницами британской лингвокультурной общности. Перспективой дальнейших исследований является анализ всех стратегий вежливости, имеющихся в дискурсе идеального мужчины, что будет способствовать созданию максимально точного портрета исследуемой идеализированной языковой личности в диахронии.

Ключевые слова: дискурс, идеальная личность, коммуникативная стратегия, негативная вежливость, позитивная вежливость, речевое поведение.

Guzhva O.O. Communicative behavior of an idealized man in novels by the British writers: major diachronic changes. The article is devoted to presenting the results of the study of the major changes that the verbal behavior of an idealized man underwent in the novels written by the British authors Jane Austen and Helen Fielding. The ideal person as a linguistic personality is a representative of the British society of the corresponding historic period, the beginning of the 19th century and the end of the 20th century, whose positive qualities and benefits are consciously deliberately by the authors and are perceived by readers as perfect. The analysis of the

© Гужва О.О., 2017

verbal level of the given language identity, i.e. the positive and negative politeness strategies available in his discourse, is carried out. It is established that the leading for the hero of the nineteenth century novels is the strategy of hedging, while the ideal hero of the twentieth century mainly employs the strategy of attending to the interests, desires and needs of his female communication partner. Thus, the study of changes in the communicative behavior priorities makes it possible to reveal the dynamics of the general tendency of perception of the idealized man by the female representatives of the British linguistic and cultural community. The prospect of further research is analyzing all of the politeness strategies available in the discourse of the ideal man which will facilitate creating the most accurate diachronic portrait of the idealized linguistic identity under study.

Key words: communicative strategy, discourse, ideal man, negative politeness, positive politeness, verbal behavior.

1. Вступ

Сучасні дослідники, у т.ч. представники Харківської лінгвістичної школи, надають поняттю мовної особистості велике значення (див., наприклад, роботи І.С. Шевченко, Л.В. Солощук, І.І. Морозової, Г.Г. Гусевої, О.Г. Зверевої). Продовжуючи цю тенденцію мовознавчих розвідок, ми намагаємося дослідити комунікативну поведінку ідеалізованого чоловіка в дискурсі романів британських письменниць у діахронії. Під мовною особистістю в лінгвістиці розуміється «поєднання в особі мовця його мовної компетенції, прагнення до самовираження, вільного, автоматичного здійснення різнобічної мовленнєвої діяльності» [9, с. 65]; «мовна особистість» – це поглиблення, розвиток, збагачення і наповнення додатковим змістом поняття «особистість» взагалі. Актуальність обраної теми зумовлюється визначенням ролі ідеалізованого героя британських жіночих романів як одного з їхніх головних антропокомпонентів. Актуальність роботи підсилюється застосуванням новітніх підходів сучасної лінгвістики до аналізу прагматичних аспектів мовлення представників британської лінгвокультури у термінах функціонування стратегій увічливості. Актуальності роботі додає врахування гендерного чинника, який значною мірою впливає на формування комунікативної і, опосередковано, соціальної поведінки об'єкта дослідження. Об'єктом цього дослідження є комунікативний рівень ідеалізованої мовної особистості британця з романів Джейн Остін та Хелен Філдінг першої половини ХІХ ст. та кінця ХХ ст. відповідно, а предметом – мікродіахронія стратегій увічливості в дискурсі зазначеної ідеалізованої мовної особистості. Мета роботи полягає у встановленні специфіки використання ідеальним чоловіком ХІХ ст. та ХХ ст. комунікативних стратегій увічливості, що репрезентують його мовну особистість.

2. Виклад основного матеріалу дослідження

Поняття мовної особистості є вельми актуальним терміном з огляду на те, що ця персоналія є носієм національних, групових, індивідуальних рис. На необхідність вивчення індивідуальної мови звертав увагу ще В. фон Гумбольдт, який писав: «Всі люди говорять немовби однією мовою, і в той же час у кожній людини своя окрема мова. Необхідно вивчати живе розмовне мовлення і мовлення окремого індивідуума», оскільки «тільки в мовленні індивіда мова набуває своєї остаточної визначеності» [2, с. 84].

Поняття «мовна особистість» стало предметом філософських, психолінгвістичних, соціолінгвістичних та етнолінгвістичних досліджень, починаючи з ХХ ст. У науковий обіг термін «мовна особистість» було запроваджено В.В. Виноградовим у праці «Про мову художньої прози» (1930). Головним фокусом досліджень ученого була мова художньої літератури та прийоми конструювання «художньо-мовної свідомості». Вивчаючи співвідношення й взаємодію таких категорій художнього твору, як мовна особистість, художній образ і образ автора [1, с. 78], учений розробив два шляхи вивчення мовної особистості – особистості автора й особистості персонажу. Сьогодні термін «мовна особистість» набирає все більшого поширення й уточнення, зокрема в працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Г.І. Богін, І.О. Голубовська, В.І. Карасик, Ю.М. Караулов, В.В. Красних, К.Ф. Седов, О.Б. Сиротинина, І.С. Шевченко та ін. Аналіз робіт, присвячених цій проблематиці свідчить про активне вивчення лінгвістами способів утілення мовної особистості, визначення її типів, з'ясування мовленнєво-розумових механізмів її реалізації, удосконалення методів та прийомів її опису. Інтерес сучасних учених зосереджено у т.ч.

і на описі типізованого, узагальненого образу мовної особистості.

Розглянемо об'єкт нашого дослідження стосовно його тлумачення відомими вченими. В основі поняття мовленнєвої організації людини лежить п'ятиелементне наповнення, яке співвідноситься з поняттям мовленнєвої діяльності як сутність і прояв: 1) мовна здатність як органічно закладена в людині можливість вербального спілкування, зумовлена її психо-соматичними особливостями; 2) комунікативна потреба як адресантність, спрямованість на комунікативні умови, учасників спілкування, певний мовний колектив; 3) комунікативна компетенція як набуте вміння здійснювати спілкування у різноманітних регістрах для здійснення своїх комунікативних цілей; 4) мовна свідомість як активне вербальне відображення зовнішнього світу у внутрішньому; 5) мовленнєва поведінка як система свідомих та несвідомих вчинків, через які розкривається характер і спосіб життя людини [4, с. 24].

Ю.М. Караулов розробляє структуру мовної особистості, організовану на трьох рівнях. Він розуміє мовну особистість як «вільну і наскрізну ідею, котра пронизує всі аспекти вивчення мови й одночасно руйнує межі між дисциплінами, що вивчають людину поза її мовою», і виділяє в ній три рівні 1) вербально-семантичний, 2) когнітивний (або тезаурусний) рівень, 3) прагматичний (мотиваційний). Саме така трирівнева модель надає можливість аналізувати мовні, когнітивні та прагматичні характеристики мовної особистості. Мовна особистість формується у своєрідній системі координат, яка задана тими чи іншими цінностями, які існують у народі, зразками соціальної поведінки, особливостями сприйняття світу. Розроблено модель мовної особистості з опорою на художній текст: вона має три структурні рівні [6]. Ідеї Ю.М. Караулова та В.І. Карасика дають нам підґрунтя для аналізу мовної особистості чоловіка, яку знаходимо у творах британських романісток першої половини XIX ст. та кінця XX ст.

Ідеалізований чоловік як мовна особистість – це представник британського соціуму відповідного історичного періоду, що його виражено в текстах, створених жінками-письменницями; її можна вважати поглибленням, розвитком і насиченням

додатковим смислом поняття особистості загалом. Розглядаючи мовну особистість британського чоловіка у діячій, дослідники вивчають питання розвитку особистості в мовному плані та її емоційні аспекти, тобто духовність у широкому розумінні; мовознавці вирішують питання міжособистісного спілкування [6, с. 3]. Ідеалізація – це психічний процес, в результаті якого позитивні якості і переваги обраного об'єкта – чоловіка – перебільшуються письменницями, а сам він сприймається як щось досконале читацькою аудиторією. Опосередковано підкріплюємо цей аргумент висновками Е.В. Довганюк, яка зазначає, що починаючи з епохи класицизму концепт КРАСА людини, для представників британської лінгвокультурної спільноти збагачується слотом ДОСКОНАЛИЙ / PERFECT [3, с. 4], що дає нам змогу говорити про досконалу, ідеальну мовну особистість чоловіка.

Розуміння комунікації як цілеспрямованого інформаційного обміну між партнерами, спрямованого на здійснення на партнера певного впливу, зумовлює визначення комунікації як стратегічної діяльності. Бажання мовця досягти певних результатів за допомогою комунікативних дій приводить до вибору ним стратегій для того, щоб досягти певної комунікативної мети. Стратегії, у свою чергу, реалізуються в дискурсі. У цій роботі досліджуємо дискурс ідеалізованого чоловіка, як його уявляють британські романістки першої половини XIX ст. та кінця XX ст. На основі вивчення стратегій позитивної та негативної увічливості намагаємося встановити специфіку мовленнєвої поведінки ідеалізованої особистості чоловіка та порівняти її у діячій. Використання ідеальним чоловіком комунікативних стратегій увічливості є складовою частиною його мовної особистості. У якості матеріалу обираємо романи Джейн Остін та Хелен Філдінг; з них виокремлюємо методом суцільної вибірки комунікативні стратегії увічливості, вживані в мовленні головних героїв, ідеалізованих письменницями першої половини XIX ст. та кінця XX ст.

Комунікативні стратегії реалізуються в дискурсі, який є базовою характеристикою особистості [6] і невід'ємним компонентом при її моделюванні [5]. Дискурс визначаємо, виходячи з положень прагмалінгвістики, підсумовуючи трактовки останніх

десятиліть [10], як особливе використання мови для відображення особливої ментальності, як соціальної діяльності у рамках певного соціуму, або мовлення, занурене в життя, цілеспрямовану соціальну дію, компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмах їхньої свідомості. Отже, дискурс ідеального чоловіка – це мисленнево-комунікативний феномен, процес та результат мовленнєвої діяльності британця, який відбиває його соціальний стан і ментальність певного історичного періоду.

Джейн Остін узагальнила уявлення британського суспільства першої половини XIX ст. про ідеального чоловіка в своїх творах; романістка представляє його нам як гордого й інколи егоїстичного джентльмена. Якщо ж зрозуміти його думки, переживання і взагалі його образ мислення і підстави для дій, то усі його дії (у т.ч. мовленнєві) стають абсолютно виправданими, правильними вчинками, до яких прискіпатися неможливо. Хелен Філдінг представляє сучасного ідеального чоловіка як освідчену, привабливу, чесну, шляхетну, виховану, спокійну, з гарними манерами людину.

У цій роботі звернемося до аналізу мовленнєвої поведінки ідеалізованого чоловіка у діахронії, залучаючи комунікативні стратегії позитивної та негативної увічливості, вживані в мовленні головних героїв, оскільки комунікативна мета, яку переслідують ідеальні чоловіки різних століть – у будь-якому випадку підтримувати соціальне обличчя своє і своїх співрозмовників / співрозмовниць, що є традиційною рисою комунікативної поведінки британців [7].

Розглянемо, як стратегії увічливості за П. Браун та С. Левінсоном [11] функціонують у мовленні ідеалізованого чоловіка XIX ст., створеного Джейн Остін. За нашими даними стратегія віддалення N2 у мовленнєвій поведінці ідеалізованого чоловіка представлена найбільшою кількістю прикладів (71%).

Так, коли місіс Бінгли питає містера Дарсі про його сестру та порівнює її з собою, містер Дарсі, відповідаючи ухильно, порівнює цю дівчину з міс Елізабет. У наведеному нижче прикладі показана спроба мовця говорити невпевнено (що закладено в ментальності британської лінгвокультурної спільноти), застосовуючи стратегію N2. Таким чином

мовець не бере на себе повну відповідальність за правдивість свого висловлення і зберігає соціальне лице адресантки, оскільки його думка суперечить думці співрозмовниці. У нашій вибірці N2 переважно виражається вставним реченням *I think* (39% усіх наявних прикладів цієї стратегії). Також, наявний в цьому прикладі сполучник-маркер *or* показує, що мовець зрікається правдивості свого висловлення, протиставляючи факти та демонструючи невизначеність задля збереження соціального лица співрозмовниці:

(1) «*Is Miss Darcy much grown since the spring?*» said Miss Bingley; «*will she be as tall as I am?*» ... «*I think she will. She is now about Miss Elizabeth Bennet's height, or rather taller.*» [J. Austen, p. 32]

Іншими варіантами реалізації у мовленні ідеального чоловіка XIX ст. стратегії віддалення N2 є: 1) т.зв. «модератори якості», тобто прислівники *perhaps, anyhow* та ін., 2) т.зв. «модератори кількості», виражені прислівниками міри та ступеню *really, quite, simply, certainly*, 3) т.зв. «хеджинг-цитати», тобто дистанціювання мовця шляхом вказівки на джерело інформації за допомогою вставних речень *I hear, they say, I am told* та ін. на позначення запозичення думки від інших [8; 11]. У наведених нижче прикладах містер Дарсі веде світську бесіду з Міс Елізабет, не дає прямих відповідей, а висловлюється ухильно, у непрямий спосіб, і таким чином дистанціюється від того, що повідомляє співрозмовниці у бесіді, зберігаючи соціальне обличчя останньої:

(2) «*Perhaps,*» said Darcy, «*I should have judged better, had I sought an introduction; but I am ill-qualified to recommend myself to strangers.*» [J. Austen, p. 137]

(3) «*I certainly have not the talent which some people possess,*» said Darcy, «*of conversing easily with those I have never seen before. I cannot catch their tone of conversation, or appear interested in their concerns, as I often see done.*» [J. Austen, p. 137]

У прикладі (4) розмова йдеться між Едвардом Феррарсом та Еліонор щодо того факту, наче Еліонор передала через Місіс Дженінгс, що хоче бачити його. Чоловік використав тактику «мені сказали», перенесення відповідальності слів на третю

сторону, оскільки у XIX ст. неодружений молодий чоловік не мав права відвідувати неодружену молоду дівчину без запрошення та схвалення старших за віком, а ідеальний чоловік мав виконувати усі без винятку вимоги законів, за яким жило тогочасне суспільство:

(4) «Mrs. Jennings told me,» said he, «that you wished to speak with me, at least I understood her so – or I certainly should not have intruded on you in such a manner; though at the same time, I should have been extremely sorry to leave London without seeing you and your sister; especially as it will most likely be some time – it is not probable that I should soon have the pleasure of meeting you again. I go to Oxford tomorrow.»
[J. Austen, p. 207]

За результатами проведеного дослідження встановлено, що у дискурсі ідеалізованого чоловіка першої половини XIX ст. домінує уживання комунікативних стратегій віддалення, або стратегій негативної увічливості, у переважній більшості випадків представлених стратегією N2 «Запитуй, висловлюйся ухильно». Ця стратегія сигналізує про бажання ідеального мовця уникнути створення припущень щодо потреб слухача або слухачки і про його бажання тримати соціальну дистанцію, не втручаючись у внутрішній світ співбесідників та охороняючи свій власний.

Навпаки, комунікативні стратегії позитивної увічливості домінують у дискурсі ідеального чоловіка XX ст., створеного Хелен Філдінг. За нашими даними стратегія P1 – «Звертай увагу на слухача, на його інтереси, бажання, потреби та речі» – у мовленнєвій поведінці ідеалізованого чоловіка представлена найбільшою кількістю випадків застосування стратегій увічливості (23%). Наведено декілька прикладів, щоб детальніше розглянути, як стратегія P1 проявляє себе в комунікації:

(5) ‘Just take care of yourself, that’s all, he said quietly, ‘and I’d tell your mum to watch out for herself too,’ he said, nodding pointedly in the direction of Julio as Natasha dragged him off.
[Helen Fielding, p. 94]

У розмові між Бріджит Джонс, головною героїнею, та головним героєм / ідеальним чоловіком, Марком Дарсі останній переймається та попереджає Бріджит бути обережною. Ця стратегія реа-

лізується словосполученням *take care of yourself* на позначення турботи у складі наказового речення, яке, в свою чергу, пом’якшується додатковою стратегією хеджування N2 (у вигляді прислівника *just*).

(6) ‘Will you have dinner with me, Bridget?’ he said.
[Helen Fielding, p. 127]

Марк проявляє симпатію до Бріджит, а також виражає розуміння її потреб, хоча й досить прозаїчних, пообідати.

(7) He laughed and then said, ‘Well, don’t do anything too complicated. Remember everyone’s coming to see you, not to eat parfaits in sugar cages.’ [Helen Fielding, p. 138]

Мова йдеться про день народження Бріджит, яку заспокоює й підбадьорює Марк щодо страв, які вона збирається готувати для своїх друзів і які не виходять в неї. Ідеальний чоловік постає таким, що завжди готовий підтримати жінку навіть у дрібницях.

За результатами проведеного дослідження встановлено, що у дискурсі ідеалізованого чоловіка XX ст. переважає уживання комунікативної стратегії зближення P1 – «Звертай увагу на слухача, на його інтереси, бажання, потреби та речі». Ця стратегія сигналізує про бажання ідеального мовця цікавитися потребами, інтересами слухачки і його бажання піклуватися про неї та виявляти інтерес щодо її внутрішнього світу. Ідеальний чоловік звертає увагу на нематеріальну сферу існування жінки: її хобі, вільний час, здоров’я, робота, відпочинок, родинні відносини.

3. Висновки

Таким чином, мовленнєва поведінка ідеалізованого героя романів Джейн Остін початку XIX ст. являє його як підкреслено шанобливого, але відстороненого чоловіка, який володіє літературною англійською мовою та обізнаний з правилами увічливої поведінки у світському товаристві, в мовленні якого домінує стратегія N2 – «Запитуй, висловлюйся ухильно». Ідеальною для цієї епохи виявляється негативна увічливість, тобто прагнення триматися осторонь, бути формальним та стриманим, зберегти недоторканість свого внутрішнього світу, одночасно визнаючи за співрозмовницями такі самі права. Мовлення ідеального чоловіка XX ст. на-

сичене одиницями стратегії Р1 – «Звертай увагу на слухача, на його інтереси, бажання, потреби та речі». Ідеальна мовна особистість уважно ставиться до жінки-співрозмовниці, виражаючи симпатію та зацікавленість саме в її світі, цей чоловік є успішним у суспільстві та близьким до співрозмовниці.

Аналіз мовлення героїв британських романів відповідних історичних часів дає змогу встановити, що жінка XIX ст. вбачає свій ідеал у відстороненому, неприступному чоловікові, зануреному у власний внутрішній світ, а ідеалом жінки XX ст. є уважний, турботливий чоловік, повністю орієнтований на її власні інтереси. Отже, порівнюючи ці два століття, ми можемо стверджувати про зміни мовленнєвої поведінки ідеалізованого чоловіка та його домінуючих рис.

Перспективою подальших розвідок вважаємо аналіз усіх стратегій увічливості, наявних у дискурсі ідеалізованого чоловіка як його представлено в англійських жіночих романах XIX–XXI ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградов В.В. Избранные труды : О языке художественной прозы / В.В. Виноградов. – М. : Наука, 1980. – 360 с. 2. Гумбольдт В. фон. О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человечества / В. фон Гумбольдт // Избранные труды по языкознанию. [Пер. с нем.], под ред. проф. Г.В. Рамишвили. – М. : Прогресс, 1984. – 297 с. 3. Довганюк Е.В. Еволюція концепту КРАСА в англійському дискурсі XIV–XXI століть : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Е.В. Довганюк. – Харків, 2017. – 20 с. 4. Карасик В.И. Речевое поведение и типы языковых личностей // Массовая культура на рубеже XX–XXI веков: Человек и его дискурс : сб. науч. тр. / под ред. Ю.А. Сорокина, М.Р. Желтухиной. – М. : Азбуковник, 2003. – 368 с. 5. Карасик В.И. Языковой круг: Личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 476 с. 6. Караулов Ю.Н. Русская языковая личность и задачи ее изучения / Ю.Н. Караулов // Язык и личность. – М. : Наука, 1989. – С. 3–8. 7. Ларина Т.В. Категория вежливости и стиль коммуникации / Т.В. Ларина. – М. : Рукописные памятники Древней Руси, 2009. – 516 с. 8. Морозова И.И. Коммуникативные стратегии вежливости в стереотипном речевом поведении викторианской женщины : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Морозова Ирина Игоревна. – Харьков,

2004. – 208 с. 8. Черкаська О. Формування мовної і комунікативної компетенції мовної особистості у вищій школі / О. Черкаська // Вища школа. – 2010. – № 12. – С. 63–72. 9. Шевченко И.С. Дискурс как мыслекоммуникативное образование / И.С. Шевченко, Е.И. Морозова // Вісник ХНУ. – 2003. – № 586. – С. 33–38. 10. Brown P. Politeness: Some Universals in Language Use / P. Brown, S. Levinson. – L., NY, etc.: CUP, 1987. – 345 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Austen J. Emma / J. Austen. – London : Bantam Classics, 1984. – 432 p. 2. Austen J. Mansfield Park / J. Austen. – Boston : Little, Brown & Co, 1892. – 310 p. 3. Austen J. Persuasion / J. Austen. – London, NY : Penguin Books, 1998. – 235 p. 4. Austen J. Pride and Prejudice / J. Austen. – London : Bantam Classics, 1983. – 352 p. 5. Austen J. Sense and Sensibility / J. Austen. – New York : Bantam Classics, 1982. – 352 p. 6. Fielding H. Bridget Jones's Diary / H. Fielding. – London : Picador, 1996. – 164 p.

REFERENCES

Brown, P. & Levinson, S. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Use*. New York: CUP

Humboldt, Wilhelm von. (1984). *O razlichii stroenija chelovecheskih jazykov i ego vlijanii na duhovnoe razvitie chelovechestva [On the difference in the structure of human languages and its influence on the spiritual development of mankind]*. Moskva: Progress Publ.

Cherkas'ka, O. (2010). Formuvannya movnoyi i komunikatyvnoyi kompetencyi movnoyi osoby'stosti u vy'shshij shkoli [Formation of linguistic and communicative competence of the language identity in high school]. *Vy'shha shkola*, 12, 63–72 (in Ukrainian)

Dovhaniuk, E.V. (2017). *Evolyuciya konceptu KRASA v anglomovnomu dy'skursi XIV-XXI stolit'*, *Avtoref. diss. kand filol. nauk [The evolution of the concept BEAUTY in the English discourse of the 14th – 21st centuries. Cand. philol. sci. diss. synopsis]*. Kharkiv (in Ukrainian)

Karasik, V.I. (2002). *Jazykovoj krug: Lichnost', koncepty, diskurs [Language Circle: Identity, Concepts, Discourse]*. Volgograd: Peremena Publ.

Karasik, V.I. (2003). *Rechevoe povedenie i tipy jazykovyh lichnostej [Communicative behavior and language identity types]*. Moskva: Azbukovnik Publ.

- Karaulov, Ju.N. (1989). *Russkaja jazykovaja lichnost' i zadachi ee izuchenija* [Russian language identity and objectives of its study]. Moskva: Nauka Publ.
- Larina, T.V. (2009). *Kategorija veshlivosti i stil' kommunikacii* [The category of politeness and the style of communication]. Moskva: Rukopisnye pamjatniki Drevnej Rusi Publ.
- Morozova, I.I. (2004). *Kommunikativnye strategii veshlivosti v stereotipnom rechevom povedenii viktorskoj zhenshhiny*. Diss. kand. filol. nauk [Communicative Politeness Strategies in Stereotypic Speech Behaviour of the Victorian Woman. Cand. philol. sci. diss.]. Kharkiv. 208 p. (in Russian)
- Shevchenko, I.S., and Morozova, Ye.I. (2003). Diskurs kak myslekomunikativnoe obrazovanie [Discourse as a mental and communicative phenomenon]. *Visnyk Kharkiv. nats. un-tu im. V.N. Karazina. – V.N. Karazin Kharkiv. National Univ. Messenger*, 586, 33–38 (in Russian)
- Vinogradov V.V. (1980). *Izbrannye trudy: O jazyke hudozhestvennoj prozy* [Selected Works: On the language of fiction]. Moskva: Nauka Publ.